

Debate:

O galego no Servizo Galego de Saúde¹

FRANCISCO CERVIÑO GONZÁLEZ

Grupo parlamentario do PSdeG-PSOE

Permítanme comezar agradecendo á Universidade da Coruña, personificando este agradecemento na directora do seu servizo de normalización lingüística, Goretti Sanmartín, a invitación ao grupo parlamentario socialista a estar presente nestas xornadas, que xa son case unha tradición, e agradecer sobre todo o traballo que ela e o seu equipo está a facer.

E iniciarei a miña intervención, non podo obviar que son médico, e menos nunha reflexión sobre esta cuestión, enmarcando a cuestión formulada.

O marco é, por suposto, o marco xeral da lingua galega, por todos vostedes ben coñecido, e máis despois de escoitar esta mañá a análise do cumprimento dos compromisos do Plan xeral de normalización da lingua galega, e esta tarde a conferencia de Pablo Vaamonde quen, estou seguro, fixo unha diagnose previa como el fai adoito cos seus pacientes, quizais con algunha pincelada literaria porque non en van é escritor.

Pero eu quero deixar clara a miña posición, a nosa posición moi sinteticamente:

- a) O galego, segundo o último estudo dado a coñecer polo Consello da Cultura Galega, segue a ser a lingua de instalación maioritaria no noso país, aínda que agora xa por pouco (un 51%).

¹ Recóllense aquí os textos facilitados polas persoas participantes no debate. Para a intervención de Agustín Baamonde, do grupo parlamentario do PP, remitimos á páxina web do SNL onde está dispoñible a gravación íntegra do acto.

- b) O principal indicador da saúde dunha lingua, que é o número de falantes comparativo nun período de tempo, é moi negativo: perde falantes de xeito importante nun proceso que se acelerou nos últimos vinte anos e, sobre todo, nos últimos dez.
- c) Tal e como cualifica Henrique Monteagudo no informe publicado esta fin de semana polo Instituto Galego de Estudos Europeos e Autonómicos, nalgunhas zonas do centro das grandes cidades é practicamente «unha lingua estranxeira».

Nós cremos que se non se toman medidas de discriminación positiva a lingua galega está en perigo de morte.

A segunda cuestión que quero clarexar é a cuestión Sergas/sanidade. Se falamos do Sergas como organismo administrativo a situación é a mesma que a de toda a Administración autonómica, que seguro se analizou na mesa redonda sobre o Plan xeral de normalización da lingua galega. Ou sexa, cumprimento formal, máis ou menos, na escrita; inexistencia dunha oferta positiva da lingua galega; e, supoño, cumprimento desigual entre o funcionariado dos dereitos lingüísticos dos galegofalantes.

Outra cuestión diferente, moito máis complexa e transcendente porque afecta non só ao dereito positivo, senón a algo esencial como o é o enfermarse, é ao uso do galego na sanidade, na relación médico-enfermo, ou mellor aínda, na relación profesional sanitario-enfermo. E emprego a palabra *enfermo* e non *paciente* porque é moito máis significativa, significa máis, ten un contido moito máis fondo, e fágoo a propósito.

Esta mañá Marcial Gondar salientou atinadamente a importancia do uso da lingua propia no proceso terapéutico, segundo deduzo do título da súa conferencia. Xa García-Sabell, que case con certeza citaría o profesor Gondar, no seu ensaio «Análise existencial do home galego enfermo», publicado no seu libro *Ensaíos I* (Galaxia 1963), di: «o home galego sen deixar de adoecer exactamente igual que o home doutras latitudes, engade ao proceso patolóxico comunitario as súas propias características estruturais. O lado científico natural é uniforme. O lado humano ético é variable e maleable».

A lingua forma parte esencial das «características propias estruturais», e ao mesmo tempo é froito delas. De aí a importancia do uso da lingua galega nas relacións dos profesionais sanitarios cos seus pacientes galegofalantes. Non é só –que tamén– unha cuestión de dereito positivo, é unha cuestión que ten que ver co proceso terapéutico

–e ben sei que a lingua non vai substituír unha cefalosporina de terceira xeración ou unha diálise–, como ten que ver co proceso terapéutico que as nais e os pais acariñen, toquen un prematuro na incubadora. Desas urdas –das que falou Rof Carballo– estamos a falar. É máis, eu coido que non usar o galego coas persoas galegofalantes pode vulnerar o espírito do xuramento hipocrático: «do dano e a inxustiza, preservareino» (o paciente).

Neste sentido a situación na sanidade é mala ou moi mala, ou cando menos non é boa, que é unha maneira moi galega de dicilo. Non temos, eu non os coñezo cando, datos estatísticos da lingua en que falan con enfermos galegofalantes os profesionais sanitarios. Seguramente é variable duns lugares a outros e da atención primaria á dos hospitais. Por tanto, é puramente intuitivo o que afirmo, mais si sei, por exemplo, que no Hospital Universitario da Coruña a presenza de informes de alta en lingua galega é moi pequeno, case anecdótico, e isto afecta, como digo, non só ao dereito do cidadán galegofalante a que se lle fale, ou se lle escriba, na súa lingua, senón que estamos a falar de informacións, de recomendacións ou de indicacións terapéuticas.

Tamén intúo que a situación na lingua falada mellorou nos últimos anos, desde que o galego é lingua oficial e gañou, sen dúbida, prestixio social, mais a situación –coido, pois non hai datos– segue a ser mala.

E falo da lingua de relación cos enfermos, e da información a eles dirixida, porque, por outra banda, a documentación, tanto a clínica como a administrativa, e a sinalética, de certo, malia algunha excepción que non deixa de ser precisamente iso, está en lingua galega desde hai moitos anos, xa antes da transferencia de sanidade a Galicia en 1991.

Esta é a situación tal como eu a vexo. Esa é a miña experiencia como profesional da sanidade, aínda que o último ano que exercín –seguramente o derradeiro– foi en 2001, mais a situación non cambiou moito polo que eu sei e manteño un contacto moi estreito. Desde logo, é mellor que aos comezos dos anos 80 do século pasado, mais insuficiente.

Así pois, para satisfacer o dereito dos galegofalantes, recoñecido nas leis, para mellorar a relación profesional sanitario-paciente coas implicacións humanísticas e terapéuticas que implica, e mais para contribuír a evitar que a nosa lingua desapareza, cómpre promovermos o uso do galego nos centros sanitarios.

O Plan xeral de normalización da lingua galega, que o goberno de Núñez Feijóo cuestiona, é neste caso un punto de partida máis que de chegada, aínda que contén neste eido uns obxectivos concretos, algo vaporosos, que convíña concretar máis.

BIEITO LOBEIRA DOMÍNGUEZ

Grupo parlamentario do BNG

A sanidade é na Galiza un dos ámbitos en que a súa lingua propia –o galego– se encontra en peor situación. Persisten aínda na nosa sociedade, lamentablemente, grandes doses de tabús e prexuízos construídos ao redor do noso idioma que se materializan de xeito especial cando moitas persoas galegofalantes precisan de atención sanitaria. Estamos, por tanto, ante un dos espazos que precisa unha intervención planificada e un compromiso decidido por parte das institucións públicas para mudar comportamentos e usos diglósicos que continúan a converter o galego nunha lingua subordinada e practicamente invisible –aínda que presente como pano de fondo– neste contexto específico.

O propio Plan xeral de normalización da lingua galega (PXNLG, aprobado por unanimidade no Parlamento de Galiza en setembro de 2004) reconece as grandes carencias que aínda existen neste sector e que se agravan de xeito moi acusado na sanidade privada.

Porén, temos que proclamar que o uso da lingua galega é sinónimo de calidade, tamén na sanidade. Un paciente galegofalante recibirá mellor trato, e de máis calidade, se é atendido no seu idioma, se é quen de se poder expresar en liberdade e de xeito normal na súa lingua e se pode recibir a correspondente atención terapéutica tamén en galego. Así o marcan os manuais deontolóxicos na sanidade, que fundamentan na atención personalizada a chave idónea para un correcto proceso terapéutico. Para alén diso, é fundamental igualmente que a lingua por defecto da administración, tamén da sanitaria, sexa o galego, e que nese sentido existan referentes para imitar que animen no uso do galego nestes sectores e que reduzan os comportamentos de ocultación da lingua propia por esta carecer do prestixio e da dignidade social en que alicerzar o seu emprego habitual.

A inmensa maioría das usuarias e usuarios da sanidade teñen no galego o seu idioma habitual. Mesmo por franxas de idade, e atendendo ao feito de que son precisamente os maiores de 65 anos os pacientes máis numerosos nos centros hospitalarios do noso país, os datos oficiais son ben contundentes: o 75,5% dos nosos maiores falan «sempre»

en galego, un 15,5% habitualmente ou ás veces, e tan só o 8,9% utiliza o español. Non é normal, mesmo en termos cuantitativos, que o 91% destas persoas se atopen cun sistema sanitario que exclúe de xeito sistemático o seu propio idioma.

Estamos a falar, daquela, de democracia, de dereitos humanos, de respecto á lingua propia do noso país e de uso maioritario nos pacientes da sanidade galega. Aínda que é certo que existen en moitos profesionais sanitarios honrosas actitudes de respecto á lingua galega, non deixa de ser verdade que na práctica se sosteñen en comportamentos voluntaristas. Pois a cerna do sistema sanitario, como tal, excluíu historicamente, en liñas xerais, o idioma propio do noso país. É certo que se produciron algúns tímidos e cativos avances (parciais canto á sinalética, aplicacións informáticas ou formularios), mais son simbólicas en comparación co realmente relevante neste ámbito: o trato personalizado e a presenza escrita en todos os informes, formularios, receitas, diagnoses e o resto da documentación habitual nos centros de saúde.

Así acontece xa desde o inicio. Na propia Facultade de Medicina o uso do galego é residual, e as aulas con docencia en galego durante toda a carreira son puramente anecdóticas. O acceso ao sistema MIR (médico interno residente) non inclúe absolutamente ningún requisito lingüístico e a propia oferta pública de emprego en absoluto garante unha mínima competencia lingüística en galego. Se a esa realidade obxectiva lle acrecentamos a incorporación de profesionais de fóra de Galiza (procedentes fundamentalmente de España e de países suramericanos de fala española), sen ningún tipo de formación lingüística específica, o cadro convértese en desolador e mesmo se dan casos de dificultades de comprensión mutua. E desde logo, neste contexto a solución non pode pasar por forzar usuarias e usuarios da sanidade a se traduciren a si mesmos ao español diante dun profesional do Sergas.

Hai, a maiores, moitos outros problemas. Existen clamorosas exclusións do galego nos modelos de historias clínicas do 061, boa parte dos avisos e sinalizacións, receitas, circulares, atención telefónica, prospectos e cartonaxes de medicamentos, e un longo etcétera... Velaquí algunhas das probas que evidencian a falsidade desa tese absurda segundo a cal «o galego é un idioma imposto en Galiza», que «o español está discriminado», e certifican o longo camiño que aínda está por percorrer para unha efectiva democratización lingüística na sanidade.

Mais hai posibilidades de modificar positivamente a situación. O PXNLG é unha valiosa ferramenta, mais que ficou depreciada polo evidente desmarque do actual goberno do Partido Popular dese texto consensuado. Con todo, este documento introduce alternativas prácticas posibles e viables, que deberan orientar a actuación do

gobierno, con independencia da súa cor política. Ese foi o compromiso acadado no seu día e escandalosamente incumprido na presente lexislatura polo Partido Popular.

A alternativa nacionalista, no actual contexto político e xurídico, pasa por adoptar medidas (moitas delas inspiradas no PXNLG) que garantan unha efectiva incorporación do galego ao sistema sanitario, de tal maneira que ningún galego ou galega poida ser discriminado por razón de uso da lingua galega. Trátase, daquela, de elaborar e promulgar unha normativa que asegure os dereitos lingüísticos de usuarias e usuarios, e as correspondentes obrigas do persoal e administración sanitaria.

Destes obxectivos xerais derívanse medidas concretas nos ámbitos máis diversos. Vexamos:

- Popularización e coñecemento de dereitos lingüísticos, con campañas dirixidas a usuarias e usuarios para coñeceren o seu dereito a seren atendidos en galego (tamén nas farmacias, o cal inclúe a súa información e publicidade).
- No ámbito administrativo, para o efectivo uso do galego (que figurará nas correspondentes cláusulas administrativas dos contratos) para a realización de servizos sanitarios que subscriba o Servizo Galego de Saúde con entidades privadas. Tamén no referente a garantir que toda a sinalética, aplicacións informáticas, circulares, receitas etc. se realicen en lingua galega.
- No ámbito universitario, coas facultades de Medicina e Farmacia e coas escolas universitarias de Enfermaría, co fin de permitir a incorporación da lingua galega nas aulas e no material didáctico.
- No persoal do Sergas, coa inclusión da lingua galega como proba de carácter eliminatorio nas futuras ofertas públicas de emprego e con contidos que garantan o dominio oral e escrito do noso idioma. Ao tempo, coa posta en marcha dun plan de formación lingüística dirixido a profesionais non galegos inseridos no noso sistema sanitario. Especificamente, os programas de logopedia na fala terán que se adaptar ao idioma de uso habitual do/da paciente.
- Na industria farmacéutica, co fin de posibilitar que os prospectos e as cartonaxes dos medicamentos vendidos na Galiza inclúan a versión en galego.
- En cumprimento da legalidade vixente, os cargos públicos da Consellaría de Sanidade, do Servizo Galego de Saúde e dos organismos dependentes, farán uso público, tanto oral como escrito, de xeito sistemático, da lingua galega no desempeño da súa responsabilidade pública.